Εισαγωγή
Επανάσταση

Ο Όργουελ είχε πει πως (μεταξύ άλλων) ο λόγος που γράφει κανείς είναι «για να δει τα πράγματα όπως είναι, να ανακαλύψει τα πραγματικά γεγονότα και να τα αφήσει ως παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές». Το βιβλίο αυτό προέκυψε από την ανάγκη μου να κάνω ακριβώς αυτό. Και αυτό που βλέπω είναι ότι η φροντίδα υγείας έχει χάσει την αποστολή της, έχει σταματήσει να παρέχει φροντίδα, και εγώ δεν δέχομαι να συμβιβαστώ με αυτό. Είναι καιρός λοιπόν για μία επανάσταση των ασθενών για προσεγμένη φροντίδα με καλοσύνη για όλους.

Το βιβλίο αυτό καταγράφει επίσης την αίσθησή μου για το ποιο είναι το πρόβλημα με τη βιομηχανοποιημένη φροντίδα υγείας*. Η βιομηχανοποιημένη φροντίδα υγείας δεν δίνει σημασία στους ασθενείς. Αντί να φροντίζει για τον *συγκεκριμένο ασθενή*, τυποποιεί

---

*ΣτΜ. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τον όρο *industrial healthcare* για να περιγράψει τη φροντίδα υγείας που παρέχεται χωρίς πραγματικό ενδιαφέρον για τον ασθενή, την τυποποιημένη και αδιάφορη φροντίδα, που αποδόθηκε ως *βιομηχανοποιημένη φροντίδα υγείας*, για να καταδειχθεί η έννοια της τυποποίησης που διέπει τη φροντίδα υγείας αυτού του είδους. Παράλληλα, χρησιμοποιεί τον ίδιο αγγλικό όρο και για τη φροντίδα υγείας που παρέχεται από τις εταιρείες οι οποίες δραστηριοποιούνται στον χώρο της υγείας, που αποδόθηκε ως *βιομηχανική φροντίδα υγείας*, ενώ οι σχετικές εταιρείες αποδόθηκαν με τον όρο *βιομηχανία της φροντίδας υγείας*.

τις πρακτικές της για *ασθενείς σαν κι αυτόν.* Εξειδικεύσεις υψηλής αποδοτικότητας και στενοί ορισμοί καθηκόντων κάνουν τη βιομηχανοποιημένη φροντίδα υγείας να εστιάζει σε όργανα, νόσους, ή αποτελέσματα εργαστηριακών εξετάσεων. Άκαμπτα πρωτόκολλα και ο φόβος παρέκκλισης από αυτά μας κάνουν να χάνουμε τον άνθρωπο. Συστήματα που δίνουν προτεραιότητα στην εύκολη πρόσβαση και στον όγκο εργασίας αποδίδουν ελάχιστη αξία στη διάρκεια και το βάθος της αλληλεπίδρασης μεταξύ ασθενών και γιατρών. Έτσι, οι επισκέψεις γίνονται σύντομες και επιπόλαιες, και οι γιατροί αδυνατούν να αξιολογήσουν πλήρως την κατάσταση των ασθενών. Επιπλέον, οι συναντήσεις κατακλύζονται από αυτά που απασχολούν τη βιομηχανοποιημένη φροντίδα υγείας, όπως η καταγραφή δεδομένων και η τιμολόγηση υπηρεσιών, μετατοπίζοντας την προσοχή από τους ασθενείς στις οθόνες των υπολογιστών, και από τη φροντίδα των ασθενών στην καταγραφή της παροχής φροντίδας υγείας.

Πώς, λοιπόν, παρέχεται η φροντίδα όταν πολλές φορές η προσοχή που δίνεται στον ασθενή είναι ελάχιστη; Κρίνοντας από τις ιστορίες που διηγούνται γιατροί και ασθενείς, πραγματική φροντίδα παρέχεται σχεδόν κατά λάθος, όταν κάποιος αγνοεί ή παρακάμπτει τα πρωτόκολλα. Κι όταν δεν συμβαίνουν αυτά τα ατυχήματα ή τα ευνοϊκά για τη φροντίδα λάθη, η βιομηχανοποιημένη φροντίδα υγείας μπορεί να κάνει ζημία μέσω ακούσιας σκληρότητας. Όντας λοιπόν κατά κανόνα σκληρή και παρέχοντας φροντίδα μόνο κατά λάθος, η βιομηχανοποιημένη φροντίδα υγείας παράγει κέρδη και ισχύ, και, εστιάζοντας στους βιομηχανικούς της στόχους, παραβλέπει την παροχή φροντίδας.

Η ζημία, ωστόσο, δεν αφορά μόνο τους ασθενείς. Η βιομηχανοποιημένη ιατρική σκοτώνει και την ψυχή του θεραπευτή. Η επιβολή της ανάγκης για παραγωγικότητα εξουθενώνει τους γιατρούς. Κάτω από την πίεση για υψηλή αποδοτικότητα δεν βγάζουν νόημα

από τις φευγαλέες συναντήσεις με τους ασθενείς, ούτε προλαβαίνουν να λάβουν υποστήριξη από τους διαρκώς βιαστικούς συναδέλφους τους. Αισθάνονται θύματα και ανίκανοι να αγαπήσουν ή να αγαπηθούν. Η εξουθένωση, τα διαζύγια και οι αυτοκτονίες έχουν γίνει κοινός τόπος για τους εργαζόμενους στον χώρο της υγείας, έγιναν κατάρα των θεραπευτών. Η βιομηχανοποιημένη φροντίδα υγείας δεν νοιάζεται ούτε για τους ασθενείς ούτε για τους γιατρούς· όλοι στην ίδια μοίρα.

Πολλοί από τους ασθενείς μου, η οικογένειά μου και εγώ ο ίδιος έχουμε ωφεληθεί τα μάλα από τα θαύματα της σύγχρονης φροντίδας υγείας: εξειδικευμένες χειρουργικές ομάδες, καθαρές και αποτελεσματικές εγκαταστάσεις με όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό, προσεκτικά οργανωμένες υπηρεσίες που συνεργάζονται και συντονίζονται, άριστα εκπαιδευμένοι επαγγελματίες που φροντίζουν με καλοσύνη και αξιοπρέπεια καθέναν ασθενή. Όλα αυτά είναι πιθανά. Και συμβαίνουν. Απλά δεν συμβαίνουν πάντα ή δεν συμβαίνουν συστηματικά. Είναι αυτά τα οποία *θα έπρεπε* να ισχύουν, και που εγώ νιώθω τυχερός που τα βιώνω στις καλές ημέρες.

Στις κακές ημέρες, ωστόσο, αυτό το *θα έπρεπε* χάνεται μέσα στα φορτωμένα προγράμματα, στα φευγαλέα χαμόγελα των γιατρών, που βιάζονται να δούνε τον επόμενο ασθενή τους, και στον αναστεναγμό του προσωπικού, που ήλπιζε να είχε εξυπηρετήσει πιο άμεσα τον ασθενή. Και ξεπροβάλλει μέσα από τα γράμματα που λαμβάνω από τις οικογένειες των ασθενών ή από φίλους τους, οι οποίοι ζητούν μία δεύτερη γνώμη ή μου λένε τις ιστορίες τους. Μερικές από αυτές είναι φρικτές ιστορίες για κάποιο τέλειο φάρμακο που όμως δόθηκε στο λάθος άτομο, ή για το λάθος πρόβλημα. Σφίγγεται η καρδιά μου, όταν βλέπω τι έχει συμβεί στον ασθενή που έχω μπροστά μου: φάκελοι που ξεχειλίζουν από αποτελέσματα ιατρικών εξετάσεων και επεμβάσεων, πολλαπλά φάρμακα, πολλαπλοί γιατροί, και σημειώσεις που αποκαλύπτουν πως ποτέ κανείς

δεν έκανε μία παύση, να δώσει λίγη προσοχή. Πολλές μέρες φοβάμαι πως εγώ ο ίδιος είμαι αυτός ο γιατρός που παρέλειψε να δώσει προσοχή, γρανάζι αυτής της μηχανής.

Κι όμως, αυτό που χρειάζεται είναι να έχει κανείς απλά τα μάτια του ανοιχτά και να δρα βάσει αυτών που βλέπει, και τότε είναι πιο πιθανό να λάβουν οι ασθενείς φροντίδα που να την καταλαβαίνουν και που να έχει συναισθηματικό και πρακτικό νόημα γι᾽ αυτούς, φροντίδα που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους και να είναι συμβατή με τις απόψεις τους για τον κόσμο και τη ζωή τους. Φροντίδα που να αναγνωρίζει και να σέβεται το γεγονός πως οι ασθενείς ίσως χρειαστεί να αφιερώσουν τον ελάχιστο χρόνο, ενέργεια, και προσοχή, την οποία συχνά διαθέτουν σε θέματα που ανταγωνίζονται σε προτεραιότητα τις γραφειοκρατικές λεπτομέρειες και την αυτοφροντίδα που τους αναθέτουν οι γιατροί τους. Φροντίδα που έξυπνα, με επιστημοσύνη, δημιουργικότητα και ανθρωπισμό να προσπαθεί να βελτιώσει την κατάσταση του κάθε ασθενή, δίχως να τον υπερφορτώνει ή να δημιουργεί νέα νοσήματα.

Ελπίζω τα λόγια που περιέχονται σε αυτά τα κεφάλαια να ανάψουν μέσα σας τη σπίθα, να νιώσετε την ανάγκη να ενωθείτε μαζί μας ώστε να εξαλείψουμε τη διαφορά ανάμεσα στο *τι ισχύει* και στο *τι θα έπρεπε να ισχύει*. Να πάψει η φροντίδα να παρέχεται κατά σύμπτωση, να πάψει και η όποια τυχόν σκληρότητα. Να κάνουμε τη φροντίδα σκοπό της δουλειάς μας, και όχι απλά μέσο επίτευξης των στόχων της βιομηχανοποιημένης φροντίδας υγείας. Να εξασφαλίσουμε πως όλοι όσοι έχουν ανάγκη θα έχουν πρόσβαση στην καλύτερη δυνατή ιατρική. Οι γιατροί, και ο καθένας που έχει την τιμή να παρέχει φροντίδα, θα πρέπει να προσέχουν και να δρουν προς όφελος του κάθε ανθρώπου που το χρειάζεται. Θα πρέπει να σέβονται την περίσταση κάθε ατόμου, τις ανησυχίες, τις συνθήκες, τη βιολογία, και τη βιογραφία του. Για να συμβεί όμως αυτό, ο γιατρός θα πρέπει για λίγο να συμπορευτεί με τους ασθε-

νείς. Διασχίζοντας μαζί, κομψά, και δίχως βιασύνη, τα άγρια νερά, μπορούν με συμπόνια και μαεστρία να χαράξουν από κοινού μία πορεία για τον ασθενή που θα προάγει τη βελτίωση της κατάστασής του. Η προσεγμένη φροντίδα με καλοσύνη για όλους θα πρέπει να είναι το τελικό αποτέλεσμα της επανάστασης των ασθενών.

Το βιβλίο αυτό είναι δομημένο ως μία σειρά από δοκίμια. Το Πρώτο Μέρος συζητά τις παθογένειες της βιομηχανοποιημένης φροντίδας υγείας, τα σημεία που πρέπει να στοχεύσει η επανάσταση: σκληρότητα, ασάφεια, φόρτος και απληστία. Το Δεύτερο Μέρος συζητά κάποια αντίδοτα: κομψότητα, αλληλεγγύη, αγάπη, και ακεραιότητα. Το υπόλοιπο μέρος αφορά την προσεγμένη φροντίδα χωρίς χρονικούς περιορισμούς. Το βιβλίο ολοκληρώνεται με εικόνες από μία επανάσταση συζητήσεων και τους ναούς της φροντίδας που θα χτίσει η επανάσταση των ασθενών.

Το βιβλίο αυτό δεν είναι ακαδημαϊκή δημοσίευση, ούτε εκλαϊκευμένη σύνοψη κάποιων ειδικών και σχολαστικών παρατηρήσεων, πράγμα ασυνήθιστο για εμένα που ως γιατρός έχω ξοδέψει πολύ χρόνο εκπονώντας και δημοσιεύοντας ερευνητικές εργασίες. Είμαι βέβαιος πως το πολυετές έργο της ομάδας μου έχει επηρεάσει άμεσα τον τρόπο που παρατηρώ και καταγράφω τον κόσμο. Ως ακαδημαϊκός, πασχίζω να είμαι σχολαστικός και αντικειμενικός. Ωστόσο, το βιβλίο αυτό δεν είναι ψυχρό, αμερόληπτο, ή ακαδημαϊκό, αλλά ένας ειλικρινής απολογισμός από τα βάθη της ψυχής μου. Προσπαθώντας να βρω τις λέξεις για να περιγράψω αυτό που αντικρίζω και για να σας πείσω, αντιλήφθηκα καλύτερα και ο ίδιος αυτό που περιγράφω. Και καθώς οι καταστάσεις έγιναν πιο ξεκάθαρες μέσα μου, ελπίζω το ίδιο να συνέβη και με τις λέξεις που χρησιμοποιώ για να τις περιγράψω. Από την άλλη, γράφοντας για το πώς θα έπρεπε να είναι η φροντίδα υγείας, η αμέριστη αισιοδοξία μου, παρά την επανειλημμένη απογοήτευσή μου, με κάνει να πιστεύω πως η ανθρωπότητα τελικά διαρκώς πηγαίνει προς το καλύτερο.

Ολοκλήρωσα τη συγγραφή αυτών των δοκιμίων το 2017, εργαζόμενος στη βιομηχανία παροχής υπηρεσιών υγείας των ΗΠΑ, και αντλώντας υλικό από τις παρατηρήσεις μου κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής μου στο Περού και της εκπαίδευσης και άσκησης του επαγγέλματός μου στη Mayo Clinic στις ΗΠΑ. Μέσα από τα ταξίδια και τις ομιλίες μου συνειδητοποίησα όμως πως αυτό που περιγράφω αφορά όλο τον κόσμο, ανεξάρτητα από το πώς είναι οργανωμένη, πώς χρηματοδοτείται ή πώς παρέχεται η φροντίδα υγείας. Για να προστατεύσω την αξία των κειμένων μου από την εφήμερη επικαιρότητα, απέφυγα να αναφερθώ σε στοιχεία που αφορούν συγκεκριμένα την αναμόρφωση της φροντίδας υγείας στις ΗΠΑ, όπως για παράδειγμα τις αντιπαραθέσεις για το αν θα πρέπει να έχουν όλοι πρόσβαση στη φροντίδα υγείας υπό τον μανδύα συζητήσεων για το πώς θα παρέχεται τάχα φροντίδα σε όλους, καθώς διαφορετικά θα έπρεπε να περιοριστώ μόνο σε αυτά. Η επιτυχία της δουλειάς μου, ωστόσο, θα πρέπει να κριθεί από το αν καταφέρει να διαμορφώσει τη γλώσσα, το σκεπτικό, και το σχέδιο δράσεων μιας επανάστασης, εδώ και τώρα, με όποιον τρόπο και παντού.

Το προνόμιο που έχω να είμαι στο πλευρό των ασθενών μού έχει δώσει πρόσβαση σε ιστορίες, τις περισσότερες εκ των οποίων δεν γνώριζα πως κουβαλούσα μέσα μου έως ότου κάθισα μπροστά σε μία λευκή κόλλα χαρτιού. Όσοι με γνωρίζουν ξέρουν πόσο κακή είναι η μνήμη μου. Έτσι, για να έρθουν στην επιφάνεια αυτές οι ιστορίες έπρεπε να παλέψουν σκληρά με όλα τα άμεσα, επείγοντα, και θορυβώδη θέματα της καθημερινότητας. Παρόλο που σκοπός μου όταν ξεκίνησα δεν ήταν να γράψω ένα βιβλίο με ιστορίες, σέβομαι τη δύναμη που έχουν, και γι᾽ αυτό δεν αντιστάθηκα πολύ όταν επέμεναν να φανερωθούν. Κάποιες από τις ιστορίες προήλθαν από συζητήσεις με οικογένειες, ασθενείς και φροντιστές τους, και συναδέλφους γιατρούς και ερευνητές. Στην περίπτωση που δεν μπόρεσα να λάβω την άδειά τους, άλλαξα κάποιες λεπτομέρειες, όπου αυτό απαιτούνταν, ώστε να μην είναι δυνατή η

όποια ταυτοποίηση, με αποτέλεσμα οι ιστορίες ναι μεν να είναι φανταστικές, όχι όμως ψεύτικες. Προσπάθησα να προστατέψω την αλήθεια τους, τις λεπτομέρειες της γένεσής τους, και την ιδιωτικότητα των πρωταγωνιστών τους. Ελπίζω να τίμησα την ομορφιά τους και να λειτούργησα ως αξιόπιστος διαμεσολαβητής.

Σκοπός μου είναι να σας πείσω πως πρέπει να μεταμορφώσουμε τη φροντίδα υγείας από μία βιομηχανική σε μία βαθιά ανθρωπιστική δραστηριότητα, ικανή να παρέχει προσεγμένη φροντίδα με καλοσύνη σε όλους. Για να το πετύχω αυτό, η στρατηγική μου είναι να αποκαλύψω τι είναι αυτό που κάνει τη βιομηχανοποιημένη φροντίδα υγείας τόσο κακή, και πόσο διαφορετική είναι από την επιστημονική, δίχως βιασύνη, ανθρωποκεντρική φροντίδα. Η διαφορά μεταξύ του *τι ισχύει* και του *τι θα έπρεπε να ισχύει* είναι η κινητήρια δύναμη μίας επανάστασης. Γι᾽ αυτό επαναστατούμε.

Δεν περιμένω πως η πρώτη σπίθα της αλλαγής θα έρθει εκ των έσω, γι᾽ αυτό και βασίζομαι στο κοινό, στους ασθενείς, να ηγηθούν αυτής. Δεν έχω καμία αμφιβολία πως θα ακολουθήσουν οι φοιτητές των επαγγελμάτων υγείας, οι γιατροί και όλοι οι επαγγελματίες υγείας κάθε είδους. Αφήνω στους πιο ευφυείς τον σχεδιασμό και την πραγμάτωση των δράσεων για την έναρξη και συντήρηση αυτής της επανάστασης των ασθενών. Στόχος μου είναι αυτές οι σελίδες να βρουν τη θέση τους στο γραφείο ή τη βιβλιοθήκη επαναστατών, και τα μηνύματά μου να αντηχούν στη γραφή τους, στον λόγο τους, στις σκέψεις και τελικά στις δράσεις τους.

Τελικά, ελπίζω πως θα γίνετε και εσείς μέρος της επανάστασης των ασθενών. Οι πράξεις σας μπορούν να αλλάξουν τη φροντίδα που και εσείς και η οικογένειά σας λαμβάνετε, ή τη φροντίδα των ασθενών της κοινότητάς σας, ή να μεταμορφώσει τη φροντίδα υγείας από βιομηχανική σε ανθρωπιστική δραστηριότητα. Ελπίζω κλείνοντας αυτό το βιβλίο να υψώσετε το ανάστημά σας, να κι-

νητοποιηθείτε και να πείσετε και άλλους για τον καινούριο σας ρόλο, έχοντας για οδηγό αυτό το βιβλίο. Ελπίζω οι λέξεις του, λίγες αλλά μετρημένες, να σας δώσουν τις αναλύσεις, τα επιχειρήματα και τις δράσεις που θα χρειαστείτε για να επαναστατήσετε.

Κεφάλαιο 1
Σκληρότητα

Ήταν αργά τη νύχτα, στο κορυφαίο πανεπιστημιακό νοσοκομείο της χώρας, καταβεβλημένοι ύστερα από πάρα πολλές ώρες δουλειάς. Είχαμε τελειώσει τις εισαγωγές των ασθενών που ήταν σε πιο σοβαρή κατάσταση, ωστόσο απ᾽ έξω περίμεναν πολλοί ακόμη ασθενείς, σχηματίζοντας μία γραμμή σαν ντόμινο από την εξώπορτα του τμήματος επειγόντων έως την άλλη άκρη του νοσοκομείου. Αυτοί που ήταν μέσα στα Επείγοντα κείτονταν πάνω σε φορεία στις διάφορες αίθουσες νοσηλείας, στον διάδρομο, σε καρέκλες ή στο πάτωμα. Ήταν η περίοδος του υπερπληθωρισμού και της τρομοκρατίας στη Λίμα του Περού. Μου απέμενε ένας χρόνος για να τελειώσω την ιατρική.

Μία από τις συναδέλφους μου καθάριζε ένα μεγάλο τραύμα στο κεφάλι ενός παχύσαρκου μεθυσμένου άνδρα. Εσφαλμένα θεώρησε πως δεν θα χρειαζόταν τοπική αναισθησία. Εκείνος αντέδρασε απότομα και βίαια, και αστοχώντας μόνο για λίγο της πέταξε στο κεφάλι ένα μπουκάλι με ένα έγχρωμο αντισηπτικό διάλυμα. Η τσιρίδα της και τα κόκκινα θραύσματα του μπουκαλιού, που σκόρπισαν παντού, ήχησαν σαν σειρήνα. Οι άλλοι εκπαιδευόμενοι γιατροί έτρεξαν προς το μέρος της. Πρώτα προσπάθησαν να συγκρατήσουν τον άνδρα και στη συνέχεια, σαν μια συμμορία με λευκές ποδιές, άρχισαν να τον χτυπούν. Όταν όλα έληξαν, εκείνος κατέληξε με το αρχικό τραύμα στο κεφάλι του αλλά και το πρόσωπό του πρησμένο και μελανιασμένο από τους γιατρούς της τάξης του 1995.

Αυτό που ο συγκεκριμένος ασθενής έπαθε με τις γροθιές μας, το κάναμε με τις κουβέντες μας σε καθέναν που διαμαρτυρόταν και που επιλέγαμε να μην αγνοήσουμε. Το τμήμα επειγόντων ήταν μαγαζί μας, και αυτοί οι άνθρωποι, οι ασθενείς, μας ενοχλούσαν, μας διέκοπταν, και μας έκαναν τη ζωή μας δύσκολη. Βλέπαμε απρόσωπα το «τραύμα», το «ξένο σώμα», ή τη «σκωληκοειδίτιδα», και αγνοούσαμε τους άπορους και αναλφάβητους ασθενείς πίσω από αυτές τις ταμπέλες. Στα μάτια μας φάνταζαν όχι απλά υπάνθρωποι δίχως καμία μοίρα και τύχη, αλλά και απρόσεκτοι, ανεύθυνοι και χαζοί. Όπως κι ένα ισχυρό φάρμακο, εξίσου αποτελεσματικό και πικρό, το τμήμα επειγόντων μας μπορούσε να σώζει αλλά και να εξευτελίζει ζωές.

Πολυετείς έρευνες της ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας μπορούν να εξηγήσουν τη συμπεριφορά αυτής της συμμορίας με τις λευκές ποδιές. Τι συμβαίνει όμως με τις επισκέψεις στους θαλάμους των έμπειρων κλινικών γιατρών; Ένας φοιτητής έξι χρόνια μεγαλύτερός μου στη διπλωματική του εργασία περιέγραφε πως κατά τη διάρκεια αυτών των επισκέψεων οι γιατροί που στέκονται ακριβώς δίπλα στον ασθενή σχεδόν ποτέ δεν λαμβάνουν υπόψη τους την ύπαρξή του: ούτε τον χαιρετούν, ούτε συζητούν μαζί του, ούτε του εξηγούν τι συζητούν ή ούτε τον ρωτάνε τι τον απασχολεί. Ίσως κάποια ερώτηση που να στοχεύει όμως στην επίλυση κάποιου διαγνωστικού ερωτήματος, ή κάποια εξέταση απλά και μόνο όμως στα πλαίσια αναζήτησης κάποιου κλινικού σημείου. Ο ασθενής ως αντικείμενο, η ανθρώπινη υπόσταση ελάχιστα αντιληπτή.

Παρ᾽ όλα αυτά, κανείς ποτέ δεν μας είπε πως ως εκπαιδευόμενοι δεν φροντίζαμε σωστά. Ήμασταν υπεύθυνοι για ένα σύνθετο σύστημα αναδιανομής – ζητούσαμε από τους πιο εύπορους ασθενείς να φέρνουν επιπλέον προμήθειες τις οποίες αποθηκεύαμε και χρησιμοποιούσαμε για να βοηθήσουμε τους πιο φτωχούς. Χρησιμοποιούσαμε την κάρτα κοινωνικής αρωγής ενός ασθενή για να εξασφαλίσουμε δωρεάν προμήθειες για κάποιον άλλο που για λίγο

δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις του νόμου. Χάρη σε αυτό, οι ασθενείς υποβάλλονταν σε εξετάσεις, θεραπείες και επεμβάσεις, γίνονταν καλά και πήγαιναν σπίτι, και εμείς απολαμβάναμε αναγνώριση. Πιθανώς να νοιαζόμασταν, αλλά στην πραγματικότητα τα περισσότερα πράγματα τα κάναμε για να εντυπωσιάσουμε τους παλιότερους ειδικευόμενους και τους ειδικούς γιατρούς με την επινοητικότητα και την αποδοτικότητά μας.

Κάποτε όλη αυτή η αναταραχή σταματούσε. Κυρίως τη νύχτα, όταν το νοσοκομείο ήταν ήσυχο και οι ρυθμοί αργοί. Τότε τα πράγματα ξαφνικά άλλαζαν. Ο γιατρός έριχνε μία δεύτερη ματιά προσέχοντας τον άνθρωπο πίσω από τον ασθενή. Καθόταν σε μία καρέκλα και ξεκινούσε την κουβέντα.

Η μία βάρκα έριχνε σχοινιά στην άλλη και δινόταν η άδεια για επιβίβαση.

«Ποιος ήρθε να σας επισκεφτεί σήμερα; Ποιος είναι αυτός στη φωτογραφία δίπλα στο κρεβάτι σας;»

Για μία στιγμή οι βάρκες πλησίαζαν, ακουμπούσαν, και τα απόνερά τους έσμιγαν.

Σύντομα θα έπρεπε και πάλι να απομακρυνθούν, να χαράξουν δική τους πορεία, η μία μακριά από την άλλη.

Ο γιατρός έπρεπε να σηκωθεί καθώς γινόταν μία νέα εισαγωγή, μία «πνευμονία».

Σε κάποιο άλλο σημείο του νοσοκομείου στο Περού, ο υπάλληλος του μικροβιολογικού εργαστηρίου έπινε τον καφέ του, με την ίδια ακριβώς ποσότητα γάλακτος όπως πάντα. Νωρίτερα είχε πετάξει έναν ολόκληρο κάδο με σωληνάρια αιμοληψίας ασθενών επειδή δεν περιείχαν την ακριβή ποσότητα αίματος που απαιτείται για την εξέταση.